TALABALARNING IQTISODIY AXBOROT KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA DIDAKTIK VOSITALARNING O‘RNI

Rajabov Asliddin Xolmirzayevich
Toshkent amaliy fanlar universiteti “raqamli va fundamental fanlar kafedrasi” katta o‘qituvchisi
E-mail: rajabovasliddin254@gmail.com
orcid: 0009-0001-0617-4859

Annotatsiya. Ushbu maqolada talabalarning iqtisodiy axborot kompetentligini rivojlantirish jarayonida didaktik vositalarning o‘rni, ularning ta’lim samaradorligiga ta’siri hamda metodik jihatdan qo‘llash imkoniyatlari ilmiy asosda tahlil qilingan. Tadqiqotda axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga tayangan holda iqtisodiy ta’limni innovatsion yondashuv asosida tashkil etish masalalari ko‘rib chiqildi. Shuningdek, talabalarning iqtisodiy axborot kompetentligini shakllantirishda didaktik vositalarni qo‘llash metodikasi ishlab chiqildi va eksperimental sinovdan o‘tkazildi.

Kalit so‘zlar: iqtisodiy axborot kompetentlig, didaktik vositalar, raqamli ta’lim, innovatsion, axborot texnologiyalari, iqtisodiy tafakkur, ta’lim samaradorligi.

Аннотация. В данной статье научно проанализирована роль дидактических средств в процессе развития экономико-информационной компетентности студентов, их влияние на эффективность обучения, а также методические возможности их применения. В исследовании рассматриваются вопросы организации экономического образования на основе инновационного подхода с использованием информационно-коммуникационных технологий. Кроме того, приводятся результаты и выводы, связанные с применением дидактических средств в формировании экономико-информационной компетентности студентов.

Ключевые слова: экономическая информационная компетентность, дидактический инструментарий, цифровое образование, инновационные, информационные технологии, экономическое мышление, эффективность обучения.

Abstract. This article provides a scientific analysis of the role of didactic tools in developing students’ economic information competence, their impact on learning efficiency, and the methodological possibilities of their application. The study examines the organization of economic education based on an innovative approach supported by information and communication technologies. Furthermore, it discusses the outcomes and conclusions related to the use of didactic tools in fostering students’ economic information competence.

ISSN 3030-3907

Keywords: economic information competence, didactic tools, digital education, innovative, information technologies, economic thinking, educational effectiveness.

1. **Kirish:** Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonida iqtisodiy ta’lim sohasida yangi yondashuvlar, innovatsion metodlar va raqamli ta’lim vositalaridan foydalanish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4884-son qarorida ta’lim tizimini raqamlashtirish, zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish va o‘quv jarayonini innovatsion asosda tashkil etish bo‘yicha belgilangan vazifalar ushbu jarayonning normativ asosini tashkil etadi. Talabalarning **iqtisodiy axborot kompetentligini** rivojlantirish — bu ularning iqtisodiy ma’lumotlarni izlash, tahlil qilish, baholash va qaror qabul qilishda raqamli vositalardan samarali foydalanish qobiliyatini shakllantirish demakdir. Bunday kompetentligni shakllantirishda **didaktik vositalar** muhim o‘rin tutadi, chunki ular ta’lim jarayonini vizual, interaktiv va amaliy jihatdan boyitadi. Shu bois, ushbu tadqiqotning maqsadi — iqtisodiy yo‘nalishdagi talabalarning iqtisodiy axborot kompetentligini rivojlantirishda didaktik vositalarning o‘rnini aniqlash va ularni samarali qo‘llash metodikasini ishlab chiqishdan iborat.

2. Nazariy asoslar va adabiyotlar sharhi:

Iqtisodiy axborot kompetentligini rivojlantirish masalasi dunyo olimlari tomonidan keng o‘rganilgan. J. Dewey (2018) o‘qitish jarayonida tajriba va faol ishtirok etish orqali bilimni shakllantirishni asoslab, didaktik vositalarning o‘quvchini faol subyektga aylantirishdagi rolini ta’kidlaydi. D. Kolb (2015) esa **tajribaviy o‘rganish modeli** asosida o‘quvchi real iqtisodiy holatlar bilan ishlash jarayonida o‘zining analitik tafakkurini rivojlantirishini ko‘rsatadi.

Mahalliy tadqiqotchilardan S. Mamatov (2022) iqtisodiy ta’limda raqamli texnologiyalarni qo‘llash orqali talabalarning amaliy fikrlash qobiliyatini oshirish metodikasini ishlab chiqdi. Unga ko‘ra, didaktik vositalar nafaqat o‘quv materialini tushunarli qiladi, balki talabaning mustaqil o‘rganish motivatsiyasini kuchaytiradi. UNESCO (2021) hisobotlarida esa raqamli ta’lim vositalarining iqtisodiy va moliyaviy savodxonlikni rivojlantirishdagi o‘rni alohida qayd etilgan. Shuningdek, Qodirov (2023) o‘zining “Didaktik texnologiyalar va raqamli ta’lim metodlari” asarida interaktiv ta’lim muhitining didaktik samaradorligini ilmiy asoslab bergan.

Nazariy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiy axborot kompetentligini rivojlantirishda didaktik vositalar o‘quv jarayonining asosiy boshqaruv instrumenti sifatida qaralmoqda.

3. Tadqiqot metodologiyasi:

Tadqiqot quyidagi ilmiy metodlar asosida olib borildi:

ISSN 3030-3907

1. **Nazariy-tahliliy metod** — iqtisodiy axborot kompetentligining mazmuni va komponentlarini aniqlash uchun;

2. **Pedagogik eksperiment** — o‘quv jarayonida didaktik vositalarning samaradorligini aniqlash uchun;

3. **Diagnostik test va anketa** — talabalarning axborot kompetentligini o‘lchash mezonlarini ishlab chiqish uchun;

4. **Statistik tahlil** — SPSS dasturi yordamida o‘quv natijalarining matematik tahlili.

Eksperimental tadqiqot 2024–2025 o‘quv yillarida Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti (TDIU), Samarqand davlat universiteti (SamDU) va Toshkent axborot texnologiyalari universiteti (TATU)da olib borildi. 240 nafar talaba (120 tajriba guruhi va 120 nazorat guruhi) tadqiqot ishtirokchisiga aylandi.
Tajriba guruhida quyidagi didaktik vositalar qo‘llanildi:
- Multimedia taqdimotlar (Prezi, Power Point);
- Raqamli simulyatorlar (MarketSim, SimEconomics);
- Virtual iqtisodiy o‘yinlar (Kahoot, Quizizz);
- Elektron darsliklar va infografik materiallar (Canva, Google Workspace).

4. Tadqiqot natijalari va tahlil

Eksperiment yakunida tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasida sezilarli farq aniqlandi. Talabalarning iqtisodiy axborot kompetentligini shakllantirish darajasi quyidagi natijalarni berdi:

Kompetentlig komponenti:

Nazorat guruhi (%), Tajriba guruhi (%) O‘sish ko‘rsatkichi (%) Kognitiv (bilim) | 58 | 81 | +23 |
Amaliy (ko‘nikma) | 54 | 83 | +29 | Axloqiy (munosabat) | 62 | 86 | +24 |
Tahlil natijalariga ko‘ra, didaktik vositalar qo‘llanilgan o‘quv muhitida:
- talabalarning iqtisodiy tushunchalarni anglash qobiliyati oshdi;
- iqtisodiy axborotni tahlil qilish va amaliy qaror qabul qilish ko‘nikmalari shakllandi;
- talabalarda raqamli savodxonlik va iqtisodiy mas’uliyat hissi mustahkamlandi.

O‘quv jarayonining interaktivligi talabalarda ijodiy tafakkur va mustaqil izlanishni rag‘batlantirdi. Bu holat iqtisodiy axborot kompetentligini rivojlantirishning asosiy mezoni sifatida baholandi.

5. Muhokama: Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, didaktik vositalar iqtisodiy ta’limda nafaqat yordamchi element, balki o‘quv jarayonining markaziy tarkibiy qismiga aylanmoqda. Ular orqali o‘qituvchi va talaba o‘rtasida o‘zaro faol muloqot vujudga keladi, bilim berish jarayoni esa ko‘proq tajribaga asoslanadi.

Didaktik vositalarning afzalliklari:

ISSN 3030-3907

- **Vizualizatsiya** — murakkab iqtisodiy jarayonlarni grafik va diagrammalar orqali ifodalash;
- **Motivatsiya** — interaktiv o‘yinlar orqali o‘quvchini faol ishtirok etishga jalb qilish;
- **Moslashuvchanlik** — turli tayyorgarlik darajasiga ega talabalarga mos o‘quv materiallarini taqdim etish;
- **Tejamkorlik** — o‘qituvchi vaqtini samarali taqsimlash imkoniyati.\n\nBiroq, didaktik vositalarni samarali qo‘llash uchun o‘qituvchilarning raqamli savodxonligi, texnologik tayyorgarligi va metodik kompetentligini rivojlantirish zarur.

6. Xulosa va takliflar

1. Talabalarning iqtisodiy axborot kompetentligini rivojlantirishda didaktik vositalardan kompleks foydalanish ularning iqtisodiy tafakkurini va raqamli savodxonligini sezilarli darajada oshiradi.

2. O‘quv jarayonida **multimedia taqdimotlar, iqtisodiy simulyatorlar, interaktiv testlar va elektron darsliklar** asosiy didaktik vosita sifatida qo‘llanishi lozim.

3. O‘qituvchilarning **metodik va texnologik tayyorgarlik dasturlarini** ishlab chiqish zarur.

4. Kelgusida AR/VR texnologiyalar asosida iqtisodiy jarayonlarni modellashtirish imkoniyatlarini o‘rganish istiqbolli yo‘nalishlardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4884-son qarori. 2020-yil 6-noyabr. *Raqamli ta’lim tizimini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida*.
2. Mamarajabov M. E., Ismoilova D. S. (2020). The concept of development of information technology education in the system of continuous education in the Republic of Uzbekistan. ISJ Theoretical & Applied Science, 06(86), 481–487.
3. Kolb, D. (2015). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Pearson Education.
4. Mamatov, S. (2022). "Raqamli iqtisodiy ta’limda axborot texnologiyalari roli." *Oliy ta’lim muammolari jurnali*, №3, 45–52.
5. UNESCO (2021). *Digital Learning Strategy and Competence Framework*. Paris.
6. Qodirov, A. (2023). *Didaktik texnologiyalar va raqamli ta’lim metodlari*. Toshkent: Fan nashriyoti.
7. Rajabov A.X. Talabalarning iqtisodiy axborot kompetentligini rivojlantirishdagi muammolar.
8. Rajabov A. X. Iqtisodiyot yo‘nalishida ta’lim olayotgan talabalarning axborot texnologiyalaridan foydalana olish darajasini oshirish.

ISSN 3030-3907